

GINKŪNŲ DVARAS

Ginkūnų dvaro sodyba – Šiaulių rajono Ginkūnų miestelyje, apie 3 km nuo Šiaulių, prie Šiaulių–Pakruojo kelio. 1805 m. šį dvarą, jau valdydamas daugelį jam Rusijos carienės Jekaterinos II po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo padovanotų dvarų, iš Kristiano Brodericho ir Johano Vendelio nusipirko grafas, kunigaikštis Platonas Zubovas (1767–1822). 1805 m. gruodžio 30 d. Šiaulių Žemės teisme buvo pripažinta, kad „kunigaikštis P. Zubovas perka nuo Kristiano Brodericho ir Johano Vendelio Ginkūnų gerybę su kaimele to pat vardo turinčią valstiečių trobas, 24 vyriškas ir 18 moteriškas dūšias, karčemą, vėjo malūną ir leidimą naudotis Šiaulių ežerą“.

Iš pradžių V. Zubovas menkai tesidomėjo šiuo dvaru, bet vėliau čia pradėjo diegti naujoves, sutelkdamas dėmesį gyvulininkystei ir augalininkystei. Tada į Šiaulius iš Gudijos ir Ukrainos buvo atgabenta 12 olandiškų galvijų.

Platonas Zubovas vedė 1821 metais. Jo žmona tapo Vilniuje savo grožiu garsėjusi lietuvių kilmės Teklė Valentinavičiūtė (1801–1873). Jam gyvenant santuokoje su T. Valentinavičiūte, jiems gimė dukra kunigaikštytė Aleksandra. P. Zubovas dar prieš susituokdamas turėjo nesantuokinių vaikų, kuriems jis suteikdavo Nevedomskio arba Platonovo, pavardes. Kai P. Zubovas mirė, jo didžiuliai turtai turėjo atitekti dukrai Aleksandrai. Į turtą pretendavę Platono broliai ir kiti giminaičiai su tuo nesutiko ir patys pradėjo valdyti P. Zubovui priklausiusius dvarus. Šiaulių ekonomijoje pradėjo šeiminkauti jo brolis Valerijonas Zubovas (1771–1804) ir brolio vaikai. P. Zubovo giminaičiai prikalbino Teklę grįžti į Vilnių ir kol dukrai Aleksandrai sukaks pilnametystė, kas mėnesį joms mokėti po 3 tūkst. rublių. Aleksandra po dviejų metų (1824-aisiais) mirė. Tada Teklei teismo keliu buvo priteisti didžiuliai ištaigingi rūmai Rundalėje (Latvija, netoli sienos su Lietuva). Ten našlė ir įsikūrė. Antrasis jos vyras buvo grafas Andrejus Šuvalovas.

1827 m. Šiaulių ekonomija buvo padalinta. Šiaulių ir Joniškio dvarai bei dalis kitų P. Zubovui

Grafas Dmitrijus Zubovas (1764–1836). Portretas sukurtas 1863 m. Dailininkas nežinomas. Kūrinyje saugomas Sankt Peterbure veikiančiame Rusijos valstybiniame Ermitažo muziejuje

Rekonstruoti, į kitus pastatus integruoti Ginkūnų dvaro rūmai XXI a. I deš. Viršutinės nuotraukos autorė – Irena Berštienė, apatinės – Rimantas Lazdynas. Nuotraukos iš: <https://byt.lt/CfJ8S>

priklausiusių dvarų Lietuvoje, tarp jų Plungė ir Kretinga, atiteko Platono vyresniajam broliui, Rusijos generolui majorui, imperatoriaus rūmų kamerheriui, grafų Zubovų giminės Lietuvos šakos pradininkui Dmitrijui Zubovui (1764–1833). Taip jis tapo ir Ginkūnų dvaro šeimininku. Pagrindinė jo rezidencija iš pradžių buvo Didždvaris Šiauliuose. Ten jis dažniausiai gyvendavo vasaros sezono metu, o kitais metų laikais lankydavosi ir ūkio reikalus tvarkydavo kituose jam priklausiusiuose dvaruose, dažniausiai Ginkūnuose, kur 1804 m. buvo pradėti statyti rūmai. Čia jis, be tradicinės žemdirbystės, plėtojo gyvulininkystę, įkūrė veislinių, iš Vokietijos atgabentų galvijų bandą, o jiems prižiūrėti pasamdė veterinarijos gydytoją. Vėliau dėmesį sutelkė ir augalininkystei, pradėjo auginti cukrinius runkelius, įvedė daugialaukę sistemą, užsiėmė ir vynininkyste. Valdant Dmitrijui, Ginkūnai tapo Šiaulių ekonomijos centru. Tuo pat metu Dmitrijus daug dėmesio skyrė ir kitų dvarų atnaujinimui, pažangių technologijų diegimui žemės ūkyje ir gyvulininkystėje, Didždvario vasaros rezidencijoje pradėti statyti nauji rūmai ir pagalbinius pastatus, kurti parką.

D. Zubovo žmona buvo carienės Jekaterinos rūmų freilina – kunigaikštė Praskovja Viazemskaja (1772–1835). Susituokęs su ja Dmitrijus susilaukė 4 dukterų (Jezilavetos (1790–1862), Varvaros, Jekaterinos (1801–1821) ir Anos (mirė 1869 m.) bei sūnaus grafo Nikolajaus (1801–1871), kuris buvo Rusijos tikrasis valstybės patarėjas, imperatoriaus rūmų kamerheris, hofmeisteris, Preobraženskio pulko leibgvardijos poručikas. Nikolajaus žmona tapo aktyvi pažangių pažiūrų visuomenės veikėja Aleksandra Olsufjevaitė-Zubovienė (1840–1913), su kuria gyvendamas santuokoje susilaukė dviejų sūnų – Vladimiro (1862–1933) ir Dmitrijaus bei dviejų dukterų (Alinos ir Marinos). Jų vaikai Lietuvoje susigiminauvo su vietiniais bajorais, rėmė lietuvių tautinį judėjimą ir pasižymėjo švietėjiška bei kultūrine veikla.

Nikolajus buvo tiesioginis D. Zubovo turtų paveldėtojas. Nikolajui mirus, šie turtai atiteko jo sūnui Vladimirui Zubovui (1622–1933), kuris buvo mokėsis Šiaulių pilietinėje gimnazijoje, studijavęs Sankt Peterburge, Vokietijos Halės mieste veterina-

(Nukelta į 34 p.)

Nuotraukoje dešinėje – V. ir S. Zubovų vaikai: Vladimiras (1887–1959) ir Aleksandra (1891–1961) apie XIX a. 9–10 deš. Nuotrauka saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM F-IF1307

Dmitrijaus Zubovo žmona kunigaikštė, Rusijos carienės Jekaterinos rūmų freilina Praskovja Viazemskaja Zubovienė (1772–1835). Portretas sukurtas 1790 m. Dailininkas nežinomas. Nuotrauka iš: <https://byt.lt/kaBWT>

Iš kairės: Ginkūnų dvaro rūmų, kai juose gyveno J. ir A. Fledžinskių šeima, fragmentas. Apie 1930 m. Fotografas nežinomas. ŠAM T-N5502; Ginkūnų dvaro rūmai apie XX a. 2 deš. Fotografas nežinomas. Abi nuotraukos saugomos Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Nuotraukos iš www.limis.lt

rijos mokslus, įgijęs agronomijos žinių. 1884 m. jis susituokė su iš Aušbikavo dvaro (Raseinių r.) kilusia bajoraite, romano „Laimė“ (lenk. *Szczęście*, 1902) autore, aktyvia visuomenės ir kultūros veikėja Sofija Bilevičiūtė (1860–1932) ir apsigyveno Šiauliuose, o 1890-aisiais įsikūrė Ginkūnų dvaro sodyboje, pasistatė naujus rūmus, kuriuos, kaip yra sakiusi Sofija, ji pati suprojektavo.

V. Zubovas taip pat, kaip ir jo tėvas, senelis, daug dėmesio skyrė žemės ūkio ir gyvulininkystės pažangai, pieninių karvių bandos gerinimui. XX a. pr. Zubovai Ginkūnuose pradėjo auginti Lietuvoje tada dar mažai kam žinomą kultūrą – cukrinius runkelius, pastatė pieninę, pirmieji Lietuvoje įvedė pieno kokybės kontrolę, toliau daug dėmesio skyrė karvių bandos produktyvumo gerinimo bandymams. Čia pagamintas sviestas būdavo eksportuojamas į Daniją.

Valdant V. ir S. Zubovams, Ginkūnų dvaras tapo svarbiu ekonominiu bei kultūriniu centru. 1896 m. jie Ginkūnų dvaro rūmų rūsyje įkūrė slaptą lietuvišką pradinę mokyklą, kuri, žandarams apsilankius dvare, būdavo greitai pertvarkoma į dirbtuves, tad

ji caro valdininkų nebuvo išaiškinta. Mokyklą lankydavo vyresni dvaro kumečių ir netoliese esančių kaimų vaikai. V. ir S. Zubovai steigė ir kitas mokyklas, jas išlaikydavo, mokėdavo algas mokytojams. Jų įsteigtos ir globojamos Ginkūnų, Naisių, Gubernijos, Dabikinės, Medemrodės mokyklos 1900 m. tapo oficialiomis. Jose iš pradžių buvo dėstoma rusų kalba, o prieš 1905-uosius metus, dar nepanaikinus spaudos lietuviškais rašmenimis draudimo, Zubovų ir rusų mokyklų inspektoriaus M. Itomlensko dėka čia slapta buvo dėstoma ir lietuvių kalba (pirmoji mokytoja – Jadvyga Juškytė), o nuo 1905 m. lietuvių kalba čia pradėta dėstyti oficialiai.

V. ir S. Zubovai lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu rėmė knygnešius – Gubernijos dvaro sandėliuose buvo laikomos ir perskirstomos slapta atgabentų laikraščių „Varpas“, „Ūkininkas“, „Naujienos“, „Darbininkų balsas“ siuntos.

Grafienė Sofija pati inspektuodavo Zubovų įsteigtų mokyklų darbą, vesdavo gamtos pamokas, suaugusiesiems skaitydavo viešas paskaitas. 1902 m. Ginkūnų dvaro mokykla pradėjo veikti specialiai jai

Iš kairės: Ginkūnų dvaro sodybos pastatas 1986 m. Fotografas D. Sireikis; Ginkūnų pieninės pastatas 1965 m. Fotografas A. Pakalniškis

Aleksandra Zubovaitė Fledžinskienė ir jos mama Sofija Bilevičiūtė Zubovienė. 1909 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, SAM T-N5496

1901–1902 m. pastatytame vieno aukšto name, kuris vėliau buvo rekonstruotas į dviejų aukštų pastatą su priestatu. 1922 m. joje buvo įvestas keturių skyrių pradinis mokymas. 1933 m. mokyklai suteiktas Sofijos ir Vladimiro Zubovų vardas. Ši mokykla buvo keletą kartų reorganizuota. Dabar tai Šiaulių rajono Ginkūnų Sofijos ir Vladimiro Zubovų progimnazija. Ji veikia dar grafų Zubovų laikais pastatytame name. Čia surinkta daug žinių apie Ginkūnų gyvenvietės istoriją, dvarą, grafus Zubovus, yra nedidelis muziejelis.

1905 m. vasarą Ginkūnų dvare vyko Lietuvių socialdemokratų darbininkų partijos suvažiavimas.

Ginkūnų dvaro kumetynas 2000 m., į kurį 1976 m. buvo atkelta Ginkūnų kaimo biblioteka. Z. Klinkienės nuotrauka

Kai 1911 m. Sofija ir Vladimiras išsiskyrė, Sofija liko gyventi Ginkūnuose – dukters Aleksandros Zubovaitės Fledžinskienės (1891–1961) šeimoje, o Vladimiras su savo antrąja žmona Vera Ušakova Bielskiene įsikūrė Medemrodės dvare, kur jis taip pat pažangiai ūkininkavo.

Aleksandra Zuvovaitė buvo ištekėjusi už kooperatininko, politinio veikėjo Jono Fledžinskio (1885–1961). Jie, gyvendami santuokoje, susilaukė dviejų sūnų ir dviejų dukterų: Vytauto, altininko, pedagogo, dirigento Jurgio (1924–1988), Sofijos ir žymia skulptore, keramike tapusios Aleksandros Kašubienės (1923–2019), kuri 1944 m. iš Lietuvos pasitraukė į Vakarus, vėliau su vyru (taip pat žymiu skulptoriumi Vytautu Kašuba (tikroji pavardė Košuba, 1915–1997) gyveno JAV.

XX a. pirmosios pusės karai, politiniai ir ekonominiai įvykiai Lietuvoje grafams Zubovams priklausiusius dvarus palietė taip pat, kaip ir daugelį kitų didikų valdų. Per Pirmąjį pasaulinį karą Ginkūnų dvaras, čia stovėję rūmai stipriai nukentėjo, daug vertybių buvo išgrobstyta. 1940 m. Ginkūnų dvarą nacionalizavo. Po Antrojo pasaulinio karo dvaro sodyba naudota čia veikusio vieno pirmųjų Lietuvoje įkurto valstybinio (tarybinio) ūkio reikmėms. Dvaro savininkai Fledžinskiai represijų išvengė. Aleksandros vyras Jonas Fledžinskis mirė 1961 m. Skaudvilėje (Tauragės r.), jos motina Sofija Bilevičiūtė Zubovienė – 1932 m. Šiauliuose.

Iki mūsų dienų išliko senieji Ginkūnų dvaro rūmai. Dvaro sodyba buvo pradėta atnaujinti Lietuvos krikščioniško fondo iniciatyva, siekiant, kad čia pradėtų veikti krikščioniškos veiklos centras. Rūmai yra rekonstruoti, paliekant daugelį jo autentiškų išorės architektūrinių elementų, ir integruoti į naują pastatų kompleksą. Dabar Ginkūnų dvaras – privatus. Iki mūsų dienų yra išlikusi ir grafų Zubovų laikais dvaro sodyboje XX a. pr. pastatyta pieninė, sandėlis, mokykla. 2003 m. patvirtintas Ginkūnų herbas (dailininkė Laima Ramonienė). Jame pavaizduota sidabrinė aukso grūdus berianti ranka yra susijusi su grafų Zubovų, kurie skyrė daug dėmesio šio krašto žemės ūkio, gyvulininkystės modernizavimui, kultūrai, švietimui ir lietuviybės gairinimui.